

Worden de vlinders op de hei steeds gewoner?

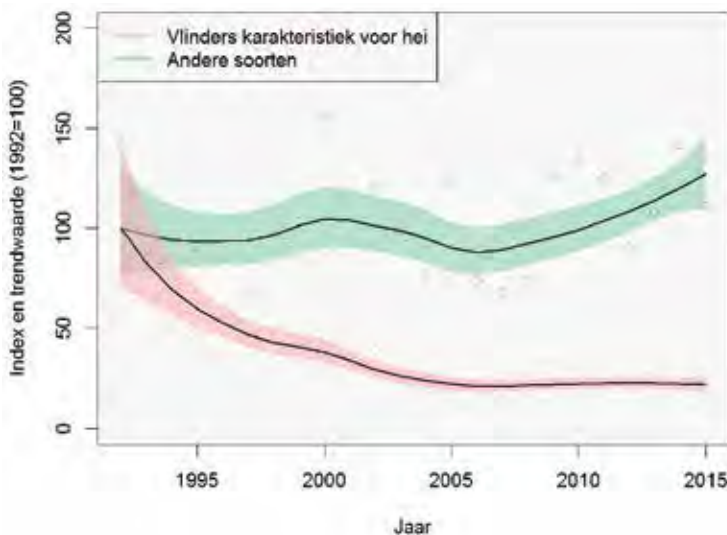
De heide is een van de oudste cultuurlandschappen in ons land, al in de Middeleeuwen ontstaan als een belangrijk onderdeel van het landbouwsysteem. Grote delen van de zandgronden werden als 'weidegrond' ingericht voor schapen en de schapenmest werd gebruikt om de akkers vruchtbaar te maken.

Tekst: Chris van Swaay
De Vlinderstichting
Martin Poot
CBS

Het oppervlak aan heide bedroeg in de negentiende eeuw ongeveer 600.000 ha, ofwel 14% van ons landoppervlak. Door ontginning en bebossing is daarvan in anderhalve eeuw zeer veel verdwenen, zodat er rond 2000 nog maar zo'n 43.000 ha, ofwel 1% van ons landoppervlak over was. Vooral in de twintigste eeuw is veel heide verdwenen, maar sinds de start van het Landelijk Meetnet Vlinders in 1990 is het heideareaal min of meer stabiel. Geldt dat ook voor de vlinderstand op de heide?

We kunnen de vlinderstand in de heide bekijken aan de hand van de trends op routes op heide en (hoog)veen. Als we onderscheid maken tussen de vlinders die karakteristiek zijn voor heide (kommavlinder, heideblauwtje, heivlinder, kleine heivlinder, gentiaanblauwtje, veenbesblauwtje, veenbesparelmoervlinder en veenhooibeestje) en alle andere soorten, dan zien we dat de vlinders van heide het bijzonder slecht doen: gemiddeld daalden de indexen met ruim 75% sinds de start van het meetnet. Alle andere vlinders deden het juist goed op heide en namen sindsdien met ruim 25% in aantal toe. Hoe kan dat?

Vergrassing van de hei, waarbij open zand en heideplanten vervangen worden door enkele soorten grassen, is een belangrijke oorzaak. Die vergrassing is

Index en trend vlinders op de hei 1992-2015.

al voor 1990 begonnen - want in 1993 was ca. tweederde van het areaal heide matig tot sterk vergrast (Kootwijk *et al.*, 1994) - en lijkt sindsdien min of meer stabiel gebleven (CBS, PBL, Wageningen UR, 2014). Op veel heidevelden is dusdanig veel gras, dat er voor graseters als het bruin zandooigje genoeg te eten is (al is de kwaliteit pover, en zijn de aantallen vlinders relatief laag ten opzichte van bijvoorbeeld echte hooilanden).

Verbossing is de andere bedreiging van de heide. Met name berkjes, Amerikaanse vogelkers en vliegdennen kunnen in enkele jaren een heideveld in een jong bos veranderen. Tussen 2000 en 2013 nam de bedekking van bomen en struiken fors toe op de hei (CBS, PBL, Wageningen UR, 2014). En daarmee verdwijnen de vlinders van de heide en komen er meer bosvlinders. Bont dikkopje, bont zandooigje en oranje zandooigje profiteerden en hun aantallen namen zeker recentelijk toe.

De onderliggende oorzaken hiervoor liggen deels in externe drukfactoren en deels in het beheer. De twee belangrijkste drukfactoren zijn stikstofdepositie uit de lucht, waardoor de heide voortdurend licht bemest wordt, en verdroging door de landbouw (waar vooral het gentiaanblauwtje last van heeft). De enorme hoosbuien van de laatste jaren maken de zaak er niet eenvoudiger op: diezelfde gentiaanblauwtjes verdringen letterlijk op de laagste plekken waar ze nog net standhielden.

Beheerders werken hard om de heide geschikt te houden voor de typische flora en fauna. Maar toch zijn er soms flinke stukken waar de opslag van boompjes niet onder controle te houden valt. Dit heeft soms te maken met geldgebrek, maar de verrijking door de stikstofdepositie maakt ook dat grassen, struiken en boompjes veel sneller kunnen opgroeien dan vroeger. En daarvan profiteren de vlinders die houden van bosranden, terwijl de vlinders van heide het er slechter van gaan doen.

Al met al heeft de heide steeds minder karakteristieke vlinders, en steeds meer 'gewone' en andere soorten, en ze wordt zo steeds minder bijzonder.

Gentiaanblauwtje.

Literatuur

CBS, PBL, Wageningen UR (2014). Flora van heide, 1999-2013 (indicator 1547, versie 04, 20 mei 2014). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl. CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/ Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen.

Kootwijk, E.J., G.A. van Rossum, B.J. Schoenmakers, A.H. Bakema en R. Meijers (1994). Grass cover in Dutch heathlands in 1993. RIVM-rapport 259102012. Bilthoven.

CBS Statline – Bodemgebruik. www.cbs.nl.

Meetnet Vlinders

Het Landelijk Meetnet Vlinders is een samenwerkingsproject van De Vlinderstichting en het CBS, in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), in opdracht van het ministerie van Economische Zaken. Dankzij dit meetnet kunnen we de ontwikkelingen in de vlinderstand nauwgezet volgen. Alle hulp en medewerking is welkom. Wilt u meedoen, dan kunt u zich aanmelden bij De Vlinderstichting (info@vlinderstichting.nl) of 0317 - 46 73 46).